

In het spoor van de Waterpoema

Levenswijsheid uit het Incarijk

Colofon

ISBN: 978 90 8954 899 3

Eerste druk 2016

© 2016 Raoul de Haan

Uitgeverij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

www.elikser.nl

Vormgeving omslag en binnenwerk: Evelien Veenstra

Fotografie: Raoul de Haan

Foto voorkant: De binnenste bergcirkel van Machu Picchu

Foto achterkant: De auteur bij Llaqtapata

Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

In het spoor van de Waterpoema

Levenswijsheid uit het Incarijk

Raoul de Haan

Opgedragen aan

De Q'erosjamanen en de Meesters van Lemurië

Inhoudsopgave

Inleiding	9
1. Het Heilige Meer en de Urosindianen	13
2. Amantani; tussen Pachamama en Pachatata	25
3. Taquile; verweving van de werkelijkheid	36
4. Sillustani; de kunst van het sterven	45
5. Chicuito; tempel van de vruchtbaarheid	58
6. Hoeder van de Kristalstaf	66
7. Kesanani; de Zonnepoort op de berg	73
8. Het eiland van de Maan	81
9. Het eiland van de Zon	91
10. Tiahuanaco; tempel van de Stafgod	99
11. Het dorp van de Aardemoeder	111
12. Geest van de Condor	120
13. Nazca; lijnen in het land	129
14. De taal van water; de spiraal en het labrynt	145
15. Een teken aan het zand	160
16. Andes; de klim van de Waterpoema	168
17. Een droom in de navel van de wereld	176
18. Cuzco; straten van ontwakend licht	186
19. Wegen van water en vuur	202
20. Pisac; de sjamaan en de meteoriet	220
21. Zegening van de Condor	234
22. De Incatrail; trektocht door de regenboog	247
23. Machu Picchu; Kristalstad	283
Dankwoord	303
Bibliografie	304

Inleiding

De Zonnepoort op de berg leidt naar een klein plateau hoog boven het Titicacameer. Met zachte, zekere tred begeef ik mij tussen de zonovergoten rotsplaten. De vlammen verbinden zich met mijn innerlijk vuur. Tot ik doorloop en na een paar passen het water diep beneden en diep in mij met een gewijd gebaar omarm. Wat ik in de immense spiegeling ervaar, wil ik op het vervolg van mijn reis verder uitwerken. De Waterpoema is ontwaakt.

..... *llankay*

Er ontstijgt een roep van verwondering en ontzag aan de mensen die in de Colca Canyon bij mij langs de afgrond staan. Wat zien zij? Voor ik me maar om kan draaien, voel ik dat er aan mij getrokken wordt. Een plotselinge luchtstroom probeert me van de Condorrots te plukken. De condor strekt zich een tel later links en rechts van mij uit. Laag genoeg voor een daadwerkelijke aanraking. De mythische vogel toont mij hoe wij moeiteloos boven onszelf kunnen uitstijgen. Wie een dergelijke ontmoeting heeft gehad, zal nooit meer dezelfde zijn. In de Condortempels leer ik vervolgens wat dit precies kan betekenen.

..... *yachay*

Ik sta op het dak van de zogeheten stad boven de wolken-grens. Tegen het einde van mijn reis, op de voorlaatste dag van de Incatrail. De Kristalstaf torent boven mij uit. Hier bevind ik me op gelijke hoogte met de omringende Apu's

– de berggeesten uit de overlevering van de Andes. Ik weet dat zij mij zullen begeleiden als ik het wezen van dit paradijs uit wil gaan dragen. De Peruaanse gids heeft me op het hart gedrukt dat ook te doen. Omdat vrijwel niemand meer naar hen, de volkeren uit de bergen, luistert en de Andestradiatie aan het uitsterven is. Ik doe mijn ogen dicht en hoor de stemmen van al dat en ieder die me tijdens deze reis iets essentieels heeft toevertrouwd. Op wat voor wijze ook. Uit onvoorwaardelijke liefde voor het Leven.

..... *muñay*

Het zijn drie van de vele piekervaringen op een mystieke reis. Met fluisteringen van principes die door deze weergave op papier heen zullen spelen: *llankay*, *yachay*, *muñay*. *Werken* aan jezelf, je verbinden met het hoogste *weten* en *houden van* het leven. Woorden uit het Quechua – de taal van de Inca's, ontleend aan de klanken van de natuur. Gekoppeld aan oeroude inzichten, die helemaal op de tijd waarin wij nu leven blijken toegesneden. In de hoop dat we er klaar voor zijn om ze met hart en ziel op onze eigen wijze te verwerkelijken.

Dit schrijven vormt geen dagboek. Het volgt een flink aantal heilige plekken, zoals ik die in geografische volgorde heb mogen beleven. In het spoor van de Waterpoema. Rond het Titicameer lopen daardoor de groepsreis (waarop Patries van Elsen mij na haar workshop rond Lemurië in Bergen uitnodigde) van de eerste week (hoofdstuk 1 en 5 tot en met 10) en mijn eigen verkenningen na terugkeer uit Bolivia (hoofdstuk 2, 3 en 4) door elkaar. De hoofdstukken zijn ieder voor zich een specifieke omgeving toegewijd. Ervaar ze apart of in de meerwaarde van de doorgaande lijn. Ik nodig

je graag uit op een reis die in feite geen grenzen kent, maar alleen magistraal verschuivende perspectieven. Die je ook in jezelf kunt leren oproepen en afstemmen.

1. Het Heilige Meer en de Urosindianen

Er is niets dat zo danst als licht op water. Aan de oever van het Titicacameer sta ik in mijmering verzonken naar het schouwspel te kijken. Sta ik aan het begin van een reis die lang een droom van mij geweest is. De realisatie ervan voelt nog onwerkelijk aan. Ik verlies me een moment in het sprankelende watervlak, doorregen van groene lichtflitsen in de opkomende zon. Vooruit en terug denkend. Gisteren ben ik van Lima naar Juliaca gevlogen over de magnifieke flanken van de Andes. Nu bevind ik me in Puno en heb me bij Patries en haar reisgezelschap van drie personen gevoegd.

Ik weet dat hoogteziekte hier, op vrijwel vier kilometer boven de zeespiegel, een serieus risico vormt. Met name omdat ik me genoodzaakt heb gezien zonder ingebouwde rustperiodes meteen op deze hoogte aan te vangen. Als voorzorg heb ik mijn lichaam er wekenlang via meditatie op ingesteld. Vanochtend heb ik nog een laatste keer mijn beenderstelsel gevraagd extra rode bloedlichaampjes aan te maken. En heb ik de codering van mijn cellen afgestemd op de bijzondere energie van de *Apu's* (*Apukuna* in het Quechua of *runasimi*, de levende heilige taal van de Inca's – *kuna* is de meervoudsvorm), oftewel de berggoden, met het verzoek om mij toe te staan vrij in hun omgeving te bewegen en van hen te mogen leren. Ik verbind me met de geest van de Andes.

Bij het ontbijt heb ik voor het eerst cocathee gedronken, direct van de losse blaadjes getrokken. Als je de punten van die blaadjes afbreekt en er een aantal in je wangzak stopt, helpt dat ook bij de overgang naar deze omgeving. Je kauwt er niet op, maar hoeft ze alleen in je wang te houden, waar de prop zich met je speeksel vermengt, zodat het extract

geleidelijk aan je lichaam binnensijpelt, wat een natuurlijke boost van energie geeft. Ik neem me voor om dit elke dag te doen. Dit is ook de manier waarop de bergbevolking bij voedselschaarste in staat was en is om hard te blijven werken. Cocablaadjes hebben bovendien een mystiek aspect. Ze worden toegepast in rituelen, zoals bij *kintui* – het aanbieden van drie blaadjes als offer aan Moeder Aarde (*Pachamama*), de Apu's of de natuurgeesten. Ze kunnen ook gelezen worden om je nadere informatie over je bestaan te geven (zie hoofdstuk 21: *Zegening van de Condor*). Maar cocablaadjes zijn het meest bekend als middel om hoogteziekte te voorkomen, om zowel de fysieke als de spirituele overgang naar deze niveaus boven de zeespiegel te vergemakkelijken. Ik voel me er helemaal goed bij.

Afgelopen nacht droomde ik van een vrouwengestalte in wit, rijzig en slank. Zij liet me weten dat ik me geen zorgen hoefde te maken. Was het een *Ñusta*, een vrouwelijke partner van een Apu? Ik ervaar de ontmoeting in ieder geval als een warm welkom.

We maken ons klaar voor een bezoek aan de wereldberoemde drijvende eilanden van de Urosindianen ongeveer zeven kilometer vanuit Puno het meer op. Eilanden die volledig uit riet zijn vervaardigd. Er liggen allerlei boten in de haven die je kunt benaderen om je erheen te varen, waarbij er een onderling systeem in het leven is geroepen dat ervoor zorgt dat iedereen aan de beurt komt en ook de eilandbewoners in de opbrengst delen. Patries regelt een privéboot voor ons vijven waardoor we op minder toeristische plekken kunnen komen. We zijn nog maar net buiten het bereik van de haven of de motor loopt vast. Er moeten flinke hoeveelheden rietslierten uit verwijderd worden.

Dat zal nog verschillende keren gebeuren. Met de hand en deels met de mond (leidingen aanzuigend) wordt het mechaniek vrijgemaakt.

Bij het vervolg van de tocht mogen we op het dak plaatsnemen nu we het open meer op zijn gevaren. Terwijl het water zich verbreedt, zuigt een gewijde rust ons binnen. Ik voel een weldadige sensatie van vrede en balans in me opwellen. Alsof het meer haar harmonie naar mijn lichaamswater vertaalt. De zon danst daarbij tot in mijn cellen. Ik beantwoord de groet van *Mama Cocha*, de geest van het levende water (zee/meer), van harte.

We varen een kanaal binnen tussen de rietvelden. Het riet rond het Titicacameer vormt een apart verhaal, weet ik uit het werk van Ben Orlove (*Lines in the Water; Nature and Culture at Lake Titicaca*). Er is maar één soort: *scirpus tatora* of in Quechua *tatora*. Er zijn alleen stelen te onderscheiden. Het proces van fotosynthese verloopt via die stelen. Het riet heeft ook hoegenaamd geen bloemen en vermenigvuldigt zich via uitspruitsels in de modder van de bodem. Het bestaat dus in feite uit lange dunne cilinders, die zones in het meer van tussen de twee en vijf meter diepte aangeven. Ze volgen vaak de curve van de oever. Tussen de oude en jonge plantengroepen slingeren zich waterwegen die in hun beschutting, zelfs als de winden over het meer spelen, vrijwel rimpelloos de hemel spiegelen. Het staat er nog steeds zo bij als het door de eeuwen heen heeft gestaan.

Bij de verwerking voor voedsel en bouw materiaal hoeft het riet in feite alleen maar gedroogd te worden. Bij drogen verliest het gewicht, maar houdt het hetzelfde volume. De weefsels binnenin beginnen een stevige massa te vormen, terwijl de cellen aan de buitenkant strak gespannen blijven. Onder druk buigen de stengels wel, maar zijn ze nauwelijks

meer te breken. Doordat bladeren ontbreken, zijn er geen verzwakkende inkepingen. De rietvelden, die zich ook nog eens nauwelijks verplaatsen, staan naar mijn idee voor stabiliteit, in elke zin van het woord. En voor de verbinding tussen Hemel en Aarde. De structuur binnen de stroming.

Als het kanaal zich opent, worden we in de breedte omgeven door rijen woningen van totora op drijvende eilanden. Ik wist niet dat het zo uitgestrekt zou zijn. Een enorme leefgemeenschap op het water. Sommige eilanden zijn aaneengeregen tot grotere gehelen. Andere drijven los. Hoe dieper we in de gemeenschap doordringen, des te meer losse eilanden er te onderscheiden zijn. Uiteindelijk leggen we bij een van de kleinste eilanden aan. Het heet *Corazón de totora*, wat Spaans is voor *Hart van totora*. Het eiland bestaat uit een toren en twee gebouwtjes op dikke lagen riet. De toren dient als uitkijkpost en voor onderlinge communicatie. Elk eiland van welk formaat ook heeft een eigen ‘presidente’ en een gastvrouw. De familie die hier woont, heet ons hartelijk welkom. Zij hebben op de licht deinende ondergrond rollen riet en kleden in een halve cirkel klaargelegd. Zodra we daarop gaan zitten, komt de presidente ons toespreken.

Hij vertelt dat de voorvaderen van zijn volk ooit bij de heilige stad Tiahuanaco (nu in Bolivia, zie hoofdstuk 10: *Tiahuanaco; tempel van de Stafgod*) woonden, maar voor oorlogszuchtige stammen moesten vluchten en daarbij tot deze oplossing kwamen. De eilanden bestaan niet, zoals ik uit verschillende gidsen begrepen had, enkel uit gestapeld en bijeengebonden riet. Op momenten dat het niveau van het meer begint te stijgen, laten uit de rietvelden sommige wortelblokken los. Die worden tot rechthoekige formaten gehakt, met een stok van eucalyptushout erin geplaat voor de verbinding. De pre-

sidente laat zo'n blok zien, waar de uiteinden van de wortels nog vrij onderaan bungelen. Samengebonden vormen ze de ware ondergrond van de eilanden, waar de lagen rietstengels overheen gelegd en regelmatig ververst worden. Ik bestudeer de wonderbaarlijke sponsachtige structuur in de doorsnede van een rietstengel. Mooi vind ik de vondst van de eenheid *pichu*, wat zoveel totora is als je met beide armen tegen je borst kunt drukken. Voor iedereen anders, maar wel duidelijk, persoonlijk en waarderend.

De eilanden zelf zijn met lange touwen in de rietvelden verankerd. Daardoor hebben ze enige bewegingsvrijheid binnen het gekozen woongebied.

We worden uitgenodigd om in wat de Urosindianen lachend als hun *Mercedes-Benz* betitelen plaats te nemen. Een luxe rietboot bestaande uit twee aan elkaar gebouwde klassieke rietboten met een opbouw in het midden. De presidente en de gastvrouw peddelen geluidloos aan weerszijden. Ik lig in een van de punten en het voelt nu al alsof ik mijn droom leef. Alles is hier zo sereen.

Maar het kan op het meer ook hevig spoken. De lokale vissers vrezen *qatari*, de zeeslang – een mythisch wezen waar offers aan worden gebracht. Ik interpreteer de *qatari* als de vertegenwoordiger van de woeste stemmingen van het meer. De winden die over de *altiplano*, oftewel de hoogvlakte, hevig aan kunnen komen blazen, zijn volgens de eilandbewoners afkomstig van de bergen in plaats van uit de vier windrichtingen. Elke wind heeft een specifieke berg als oorsprong. De Apu's hebben een grote invloed.

Verschillende soorten water in deze winden worden niet geclassificeerd naar textuur, zoals wij gewend zijn, maar naar kleur. Het meer is gewoonlijk blauw, maar bij windstilte wit.

Als de wind opsteekt, wordt het eerst groen en bij toenemende kracht zelfs donkergroen met zwart water in de verte – in de richting waar de wind vandaan komt. Als de wind gaat liggen, wordt het zwarte water grijs voordat het opnieuw de bekende blauwe kleur aanneemt. Waar de rivieren in het meer uitmonden, verschijnen er soms stukken rood of geel water met sediment. De intensiteit van die kleuren geeft de richting en kracht van de windgedreven stroming aan.

De vissers en eilandbewoners lezen het water. Ze werken er elke dag op, waarbij er een interessant verschil is in het Quechua tussen werken (*llankay*) en doen (*ruway*). Het eerste levert een direct, tastbaar product op – bijvoorbeeld vis. Het tweede is meestal ondersteunend en helpend. Met name om het eerste goed te laten verlopen. De eilandbewoners spreken overigens in tegenstelling tot de vissers *Aymara*.

Vissers communiceren op het water enkel door te fluiten met elkaar, zodat de vissen hen voor vogels houden en de omgeving niet verstoord wordt.

We zien een eiland in aanbouw en houden stil bij een rietveld waar het verankerd is. Een eenvoudig dik stuk touw aan een in de bodem geslagen paal houdt elk eiland ruwweg op zijn plaats. De presidente laat wie het wil van het riet proeven. Hij trekt een stengel uit het water die eindigt in een witte punt. Die punt pelt hij verder af tot het even witte binnenste. Dat gedeelte biedt hij zo, puur uit het meer, als voedsel aan. Hij verzekert ons dat we er niets van zullen krijgen, in tegenstelling tot direct drinken uit het meer, waar onze magen absoluut niet op zijn ingesteld. Ik bijt erin en het smaakt een beetje zoals suikerbiet. Maar frisser en lichter zoet. Bizar dat ik nu proef waar ik een paar weken geleden thuis over zat te lezen.

De taal van het Heilige Meer

Aan de hand van zelf geweven kleden wordt ons bij terugkomst op het eiland iets van de lokale mythologie verteld. Eén kleed spreekt mij meteen sterk aan. Met de figuren van Pachamama, Pachatata, Mama Cocha en de poema (de *Titi* van Titicaca). Allemaal in felrood en -oranje op een zwarte achtergrond. Ik koop het graag van de maakster en accepteer meteen haar prijs. Gelukkig maar, want ik hoor achteraf dat ze er een maand over deed om dit van puur alpaca wol te weven. Geen idee hoe ze de kleuren zo zuiver weet te houden in deze omgeving. Wat me nog meer verwondert, is hoe zorgvuldig je wel niet met elkaar om moet kunnen gaan om op een paar vierkante meter in redelijke harmonie te blijven leven. Navraag leert dat dit ook niet altijd lukt. Een van de indianen haalt met een grijns een enorme roestige trekzaag tevoorschijn. Als een familie herhaaldelijk haar werk niet goed doet of zich misdraagt, kan het deel waar zij wonen eenvoudigweg van het eiland afgezaagd worden. Dan moeten ze het verder zelf maar redden. Ik denk dat heel wat woongemeenschappen in Nederland een dergelijke oplossing zouden omarmen.

Na afscheid genomen te hebben, koersen we op een groter eiland aan, met een gelegenheid waar onder andere cocathee geserveerd wordt. De ondergrond voelt aanzienlijk stabiel aan. Het verbaast me er een vijver aan te treffen. Simpelweg als een groot gat in de rietlagen dat tot in het water reikt met een net eronder bevestigd. Hier kunnen visvoorraden gekweekt worden. Iets verderop is zelfs een tuintje op het riet ingericht. Er zijn niet veel bezittingen. Elke hut waar we binnen mogen kijken, bestaat uit veelkleurige kleden, losse matrassen en wat noodzakelijk meubilair van riet. Er is weinig binnenruimte, waardoor er niet veel bewaard kan